

”Folkeskolen er sammenhængskraften i vores samfund. Derfor er det problematisk, når så mange elever går i privatskole,” udtalte undervisningsordfører for Socialdemokratiet Anette Lind i 2019. Tilsvarende har AE rådet (2022) samt Institut for menneskerettigheder (2021) peget på, at stigende sociale og etniske forskelle mellem skolerne udfordrer sammenhængskraften. Nu har CEPOS udarbejdet den første danske analyse af, om sammenhængskraften - målt som generel social tillid til andre mennesker – påvirkes af skoletyper og elevsammensætning i grundskolen i Danmark.

Resumé:

- **Sammenhængskraften påvirkes ikke af omfanget af fri- og privatskoler**
Sammenhængskraften påvirkes ikke i væsentligt omfang af skoletyper i grundskolen. Sammenhængskraften påvirkes således ikke af det voksende antal elever på frie grundskoler og efterskoler.
- **Sammenhængskraften påvirkes ikke af social og etnisk elevsammensætning**
Sammenhængskraften påvirkes ikke i væsentligt omfang af elevsammensætningen i grundskolen. Den sociale tillid til andre mennesker påvirkes således ikke, af den stigende sociale og etniske diversitet i grundskolen.
- **Sammenhængskraften påvirkes ikke af den stigende forskel på skoler**
Familieindkomsterne er generelt steget fra 1987 til 2021, men de er steget mindre for elever i folkeskolen sammenlignet med elever i frie grundskoler og efterskoler. Tilsvarende er andelen af elever af ikke-vestlig oprindelse steget betydeligt i folkeskolen siden 1987, mens eleverne på efterskolerne stort set alle er af vestlig oprindelse. Disse stigende forskelle påvirker imidlertid ikke sammenhængskraften.
- **Det påvirker ikke sammenhængskraften at ændre på elevfordelingen**
Det er ikke i væsentligt omfang muligt for politikerne at øge den generelle sociale tillid mellem mennesker i Danmark ved at indføre regler, der ændrer på elevsammensætningen i grundskolerne, hvilket ellers har været foreslået og debatteret i vidt omfang i de seneste år.

Introduktion

Kan valg af skoletype samt social og etnisk diversitet i grundskolen påvirke den sociale tillid i Danmark? Det spørgsmål undersøger vi i denne analyse.

Der er god grund til at fokusere på den sociale tillid i Danmark. For det første er social tillid en individuel vurdering af, om mennesker generelt er til at stole på. Derfor er en høj social tillid også intuitivt ønskværdig. For det andet er en høj social tillid i et land forbundet med positive effekter som fx høj økonomisk vækst, et positivt syn på demokratiske institutioner, deltagelse i politik, aktivitet i civile organisationer, mindre korruption og lavere kriminalitet (Zak og Knack, 2001; Bjørnskov, 2017; Uslaner, 2002; Rothstein og Uslaner, 2001; Sønderskov, 2011).

Politikere taler ofte om sammenhængskraften i samfundet i stedet for om social tillid. Der er dog ikke nogen klar og konkret definition på begrebet sammenhængskraft, men af debatten kan man se, at det ofte kædes sammen med generel social tillid¹, der i den samfundsvidenskabelige litteratur er både et veldefineret og i praksis målbart begreb.

Den nuværende SVM regering anvender begrebet "sammenhængskraft" syv gange i deres regeringsgrundlag om et trygt land i geografisk balance, hvor grundlæggende værdier respekteres, hvor kløfter mellem samfundsgrupper modvirkes, og hvor der stilles krav om, at flere bidrager til fællesskabet. SVM regeringen vil desuden modvirke en skæv elevfordeling på friskoler og på de gymnasiale uddannelser i særligt de store byer².

Tilsvarende har det flere gange i de senere år været foreslået, at politikerne af hensyn til sammenhængskraften i samfundet burde indføre regulering, der giver en mere ensartet elevsammensætning på tværs af skolerne³. AE rådet har fx peget på, at sammenhængskraften udfordres, når flere elever går på fri- og privatskoler⁴, samt at fri- og privatskoler er dårligere til at blande elever fra forskellige indkomstgrupper end folkeskoler⁵. Politisk har Anette Lind fra Socialdemokratiet i forlængelse heraf sagt, at "Folkeskolen er sammenhængskraften i vores samfund. Derfor er det problematisk, når så mange elever går i privatskole"⁶. Endelig har Institut for menneskerettigheder (2021) peget på, at en stigende social og etnisk segregering i grundskolen kan mindske sammenhængskraften⁷. Institut for menneskerettigheder foreslår derfor, at folkeskoleloven ændres, så de enkelte skolers elevsammensætning afspejler den sociale og etniske diversitet i den kommune hvori skolen ligger.

¹ Se fx <https://politiken.dk/debat/kroniken/art6096820/Muslimske-friskoler-med-overv%C3%A6gt-af-udl%C3%A6ndinge-undergraver-det-danske-samfund.-Derfor-vil-vi-lukke-dem>

² [Regeringsgrundlag 2022 - Statsministeriet \(stm.dk\)](https://www.stm.dk/~/media/178778/2022-01-13-regeringsgrundlag-2022.pdf)

³ <http://cepos.dk/debat/skraemmende-socialdemokratiske-eksperimenter-med-skoleborn/>
<http://cepos.dk/debat/ae-raadets-angreb-paa-friskoler-og-privatskoler-er-et-skaevskud/>
<http://cepos.dk/debat/ae-raadet-skruer-op-for-skaevvridningen-i-skoledebatten/>

⁴ [37 kommuner går mindst hvert femte barn på en fri- eller privatskole | Arbejderbevægelsens Erhvervsråd \(ae.dk\)](https://www.arbejderbevægelsens-erhvervsraad.dk/37-kommuner-gaar-mindst-hvert-femte-barn-paa-en-fri-eller-privatskole)

⁵ [Folkeskoler blander elever bedre end de private | Arbejderbevægelsens Erhvervsråd \(ae.dk\)](https://www.arbejderbevægelsens-erhvervsraad.dk/folkeskoler-blander-elever-bedre-end-de-private)

[Skillelinjen mellem offentlige og private skoler er tydelig | Arbejderbevægelsens Erhvervsråd \(ae.dk\)](https://www.arbejderbevægelsens-erhvervsraad.dk/skillelinjen-mellem-offentlige-og-private-skoler-er-tydelig)

⁶ [Høj andel af børn i Danmark går på privatskole | Information](https://www.arbejderbevægelsens-erhvervsraad.dk/hoj-andel-af-born-i-danmark-gaar-pa-privatskole)

⁷ [Socialt og etnisk opdelte skoler - om skoler for børn i udsatte boligområder | Institut for Menneskerettigheder](https://www.institutfor-menneskerettigheder.dk/socialt-og-etnisk-opdelte-skoler-om-skoler-for-born-i-udsatte-boligomraader)

Spørgsmålet er imidlertid, om det er muligt at påvirke social tillid og derved sammenhængskraften ved at ændre elevfordelingen i grundskolen?

Uslaner viste i 2008, at social tillid primært bestemmes af et menneskes kulturelle arv (etnicitet). Han fandt ud af, at social tillid er stabil mellem forældre og børn, hvorfor kulturel arv synes at have en større indflydelse end oplevelser og sociale interaktioner med de mennesker, vi bor iblandt (Uslaner, 2008 s. 725). Det betyder, at hvis social tillid bestemmes af kulturel baggrund over generationer, er den vanskelig at ændre med politiske midler på kort sigt.

Sammenhængen mellem social tillid og skoletyper i grundskolen er ikke undersøgt tidligere i Danmark. Sammenhængen mellem kvaliteten af offentlige institutioner og social tillid er dog undersøgt tidligere. Nannestad et al. har vist, at ikke-vestlige immigranter i Danmark både havde en højere social tillid og højere tillid til offentlige institutioner sammenlignet med befolkningen i deres oprindelseslande (Nannestad et al., 2014). Omvendt har en analyse fra Sverige vist, at svenskere med høj social tillid fastholder dette høje niveau, når de emigrerer fra Sverige til lande med lavere institutionel kvalitet (Bergh and Öhrvall, 2018). Undersøgelser af grundskolen viser endelig, at obligatorisk uddannelse ikke påvirker social tillid, mens segregering efter kvalifikationer påvirker social tillid negativt (Österman, 2021 s. 211). Institutioner kan således have en betydning for social tillid, men sammenhængen er lille og usikker.

Sammenhængen mellem social tillid og social og etnisk diversitet i grundskolen er ligeledes ikke tidligere undersøgt. Flere analyser viser en sammenhæng mellem etnicitet og social tillid, hvor fx ikke-vestlige immigranter i Danmark har en lavere social tillid end etniske danskere (Dinesen et al., 2020; Nannestad et al., 2014). Der er tilsvarende analyser, der viser en positiv sammenhæng mellem indkomst og social tillid (Ljunge, 2014). Men om en elevs sociale tillid senere i livet påvirkes af de andre elevers indkomst og etnicitet på samme skole, det er ikke undersøgt.

Grundlaget for analysen er en undersøgelse af livskvalitet fra Danmarks Statistik fra 2015. Undersøgelsen består af 11.250 voksne i Danmark, som vi kan koble med socioøkonomiske baggrundsvariable på individniveau. Et af spørgsmålene i undersøgelsen handlede om social tillid, og vi bruger disse svar som data for nøglevariablen i analysen. Undersøgelsen har været i anonymt review hos to eksterne eksperter inden for social tillidsforskning. Vi skylder dem en stor tak for meget værdifulde bemærkninger og forslag til forbedringer af vores analyse, der alle i videst muligt omfang er blevet indarbejdet i analysen. Eventuelle fejl og mangler i dette arbejdsrapport er naturligvis alene forfatterens ansvar.

Metode

Hypoteser

Vi tester to hypoteser:

- Hypotese 1 (H1): Organiseringen af grundskolen i skoletyperne folkeskoler, frie grundskoler og efterskoler har ingen effekt på social tillid.
- Hypotese 2 (H2): Social og etnisk diversitet i grundskolen har ingen effekt på social tillid.

Udgangspunktet for H1 er teorien om, at institutioner kan påvirke social tillid (jf. Nannestad et al., 2014). I H1 er det blot et spørgsmål om, hvorvidt grundskolen som institution påvirker social tillid. Udgangspunktet for H2 er en teori om, at den sociale og etniske diversitet eleverne møder i grundskolen påvirker deres sociale tillid senere i livet. H2 er inspireret af Österman, hvor han påviste, at segregering af eleverne efter kvalifikationer påvirkede social tillid negativt (Österman, 2021). Det modsatte af diversitet er segregering, dvs. skoler, hvor eleverne kommer fra samme indkomstgrupper eller har samme etnicitet. Derfor er H2 også et test af, om segregering af eleverne med hensyn til indkomst og etnicitet påvirker social tillid. De to hypoteser er illustreret i figur 1.

Figur 1 Illustration af hypoteserne

H1:

Valg af skoletype (X1) → Social tillid (Y)

H2:

Social og etnisk diversitet (X2) → Social tillid (Y)

Begge hypoteser er formuleret negativt, som at hverken skoletyper eller social og etnisk diversitet påvirker social tillid. Accept af hypoteserne er tilstrækkelig til at konkludere, at social tillid ikke påvirkes af skoletyper eller social og etnisk diversitet. Alternativet til hypoteserne er alene, at der er en sammenhæng mellem social tillid og skoletyper samt social og etnisk diversitet, ikke at denne sammenhæng er kausal. Det skyldes, at social tillid fortsat kan overleveres mellem generationer, jf. Uslaner. En afvisning af H1 og H2 kan derfor også skyldes, at forældrenes sociale tillid kan påvirke både børnenes sociale tillid og forældrenes valg af skoler til deres børn.

Operationalisering

Social tillid måles som svaret på spørgsmålet: "I hvilken grad mener du, at folk generelt er til at stole på?". Vi har anvendt data fra Danmarks Statistiks livskvalitetsundersøgelse fra 2015 med deltagelse af 42.500 personer. I livskvalitetsundersøgelsen skulle spørgsmålet om social tillid besvares på en

skala fra 0 til 10, hvor 0 var lav tillid og 10 var høj tillid. Denne skala tager højde for, at social tillid er et heterogent begreb, hvor nogle mennesker kan have en lille tillid og andre en høj. For at teste om heterogenitet har nogen betydning, har vi opdelt social tillid i tre dummyvariable med forskellig skæring på skalaen for social tillid:

- Nedre del: Skæring ved 3, hvor 0-3 har værdien 0 og 4-10 har værdien 1.
- Midt: Skæring ved 5, hvor 0-5 har værdien 0 og 6-10 har værdien 1.
- Øvre del: Skæring ved 6, hvor 0-6 har værdien 0 og 7-10 har værdien 1.

Nedre og øvre skæring dækker de 4 værdier i hver ende af skalaen. Midterskæringen deles ved 5, da skalaen for social tillid har et ulige antal værdier.

Skoletype måles som to dummyvariable for henholdsvis fri grundskole og efterskole. Folkeskole er således 0 for begge variable. Variablen operationaliseres ud fra den skole, hvor eleven afslutter grundskolen. Dette er også tilfældet for de elever, der afslutter grundskolen på en efterskole, selv om de måske kun har gået på efterskole et enkelt år.

Social og etnisk diversitet operationaliseres ud fra elevernes familieindkomst (social diversitet) og etniske oprindelse (etnisk diversitet). Elevindkomsten opgøres som den ækvivalerede familieindkomst, der lægges på hvert enkelt familiemedlem, jf. Danmarks Statistiks definition heraf.

Indkomstniveauet og indkomstforskellene har været stigende i årene fra 1987-2021. For at undgå, at de stigende indkomstforskelle over tid kommer til at påvirke sammenhængen mellem netop indkomstforskelle (der måles i elevernes afgangår) og social tillid (der måles i 2015) anvendes den relative indkomstfordeling mellem eleverne i stedet deres faktiske indkomst. Den ækvivalerede familieindkomst standardiseres derfor hvert år på følgende måde:

- Først ordnes alle elever efter deres ækvivalerede familieindkomst.
- Derefter opdeles de i fem lige store grupper med 20 pct. i hver gruppe.
- Hver gruppe får en værdi for indkomstniveauet, hvor elever i gruppen med de laveste indkomster får værdien på 0, elever gruppen med de næstlaveste indkomster får værdien 0,5, elever i midtergruppen får værdien 1 osv.

Indkomstvariablen bliver med denne standardisering hvert år ligefordelt for alle landets afgangselever i intervallet 0-2 med gennemsnittet 1 og variansen 0,5. Indkomstvariablen udtrykker derfor ikke den enkelte elevs faktiske ækvivalerede familieindkomst, men elevens relative familieindkomst i forhold til de andre elever.

Etnisk oprindelse opgøres som henholdsvis elever af vestlig eller ikke-vestlig oprindelse jf. Danmarks Statistiks definition herfor. Variablen har værdierne 0 for vestlige elever og 1 for ikke-vestlige elever.

Diversitet – dvs. variation i fx indkomst eller etnicitet – opdeles i henholdsvis variation i og mellem skolerne. Variation i skolerne opgøres som variansen i henholdsvis indkomst og etnicitet blandt skolens afgangselever et år, og variation mellem skolerne (segregering) opgøres som den absolutte forskel mellem skolens gennemsnit og landsgennemsnittet.

Boks 1

Eksempel på beregning af diversitet i og mellem skoler

Der tages udgangspunkt i en årgang med 60.000 afgangselever fordelt på 54.000 vestlige elever og 6.000 ikke-vestlige elever. Dvs. andelen af ikke-vestlige elever er 10 pct. og variansen er 0,09. Der er i alt 1.000 lige store skoler, dvs. de har hver 60 elever.

Eksempel 1: De 6.000 ikke-vestlige elever går alle på de samme 100 skoler, og de 54.000 vestlige elever går på de andre 900 skoler.

- ➔ Det betyder, at den gennemsnitlige variation i skolerne er 0 og den gennemsnitlige variation mellem skolerne er 0,09.

Eksempel 2: Alle elever er fordelt ligeligt med 10 pct. ikke-vestlige elever og 90 pct. vestlige elever på alle 1.000 skoler.

- ➔ Det betyder, at den gennemsnitlige variation i skolerne er 0,09 og den gennemsnitlige variation mellem skolerne er 0.

Eksemplerne viser, at jo større forskel der i gennemsnit er mellem skolerne, jo mindre forskel vil der i gennemsnit være i skolerne. Segregering mellem skolerne betyder derfor mindre diversitet i de enkelte skoler.

Økonometrisk model

Den økonometriske model er en logistisk regression for både H1 og H2 med social tillid som afhængig variabel, med skoletype som uafhængig variabel i H1 og social og etnisk diversitet i H2. Derudover indgår følgende baggrundsvariable:

- *Indkomst*: Relativ familieindkomst for respondenterne i afgangsåret for grundskolen standardiseret til en ligefordelt variabel mellem 0 og 2 med middelværdi 1 og varians 0,5.
- *Etnicitet*: Respondentens oprindelse kategoriseret som vestlig oprindelse = 0 og ikke-vestlig oprindelse = 1.
- *Alder i 2015*: Respondentens alder i 2015.
- *Offentlig sektor*: Sektor for respondentens primære beskæftigelse i 2015, hvor offentligt ansat = 1 og ikke offentligt ansat = 0.
- *Positiv/negativ holdning*: Et indeks lavet af fire indikatorer for individuel tilfredshed med egen økonomi, sundhed, autonomi samt værdsættelse og anerkendelse fra andre. Indikatorerne er udvalgt ud fra en faktoranalyse. I holdningsindekset er de enkelte indikatorer vægtet med deres faktorloadings, og indekset er standardiseret til intervallet fra 0 til 10, hvor 0 angiver en negativ holdning og 10 en positiv holdning. Indekset er lavet ud fra Danmarks Statistiks livskvalitetsundersøgelse fra 2015 ligesom indekset for social tillid.

Indekset anvendes som baggrundsvariabel for at korrigere for en evt. bias med hensyn til respondenternes grundholdning til deres livssituation.

- *Tillid til politikere og offentlige myndigheder*: Et indeks lavet af 4 indikatorer for tilliden henholdsvis folketingspolitikere, kommunale politikere, det offentlige sundhedsvæsen og kommunale myndigheder. I indekset er de enkelte indikatorer vægtet ens, og indekset er standardiseret til intervallet fra 0 til 10, hvor 0 angiver en ingen tillid og 10 en positiv tillid. Indekset er lavet ud fra Danmarks Statistiks livskvalitetsundersøgelse fra 2015 ligesom indekset for social tillid. Indekset anvendes som baggrundsvariabel for at korrigere for en evt. bias med hensyn til respondenternes grundholdning til politikere og offentlige myndigheder. Dette følger den inddragelse af institutionel tillid som en baggrundsvariabel, som man finder i store dele af litteraturen – herunder eksempelvis Nannestad et al (2014). Der er dog ikke nødvendigvis blandt alle tillidsforskere altid entydig enighed om, hvorvidt man bør inddrage institutionelle variable i denne type analyser af generaliseret tillid. Derfor har vi gennemført analysen med og uden denne variabel. Det ændrer *ikke* på resultaterne og overordnede konklusioner. Variablen er således medtaget i analyserne, som vi har valgt at præsentere i dette arbejdsrapport, da den er stærkt signifikant.
- *Højeste uddannelse (i 2015)*: Kategoriseret i fem dummyvariable for gymnasiet, erhvervsuddannelse, kortvarig videregående uddannelse, mellemlang videregående uddannelse og lang videregående uddannelse.

Data

Datagrundlaget er Danmarks Statistiks livskvalitetsundersøgelse fra 2015, der var en stikprøve på 42.500 personer i alderen fra 18 år. Data for skoletype, uddannelse, alder, etnicitet, indkomst og beskæftigelse kommer fra registre i Danmarks Statistik for uddannelse, befolkning, skoler og indkomst. Når de ca. 42.500 respondenter i livskvalitetsundersøgelsen parres med de andre registre i Danmarks Statistik, reduceres datasættene i størrelse, alene fordi der ikke er oplysninger for alle respondenter i de anvendte registre. Således indgår der kun 11.125 respondenter i analysen, som har afsluttet grundskolen i årene 1987 til 2015.

Tabel 1 viser det vægtede gennemsnit og standardafvigelsen for hver variabel. Gennemsnit og standardafvigelse er beregnet for alle elever i datasættet, men en del af tallene afhænger af elevernes afgangår. I 1987 afsluttede fx 10 pct. af eleverne grundskolen på en fri grundskole og 11 pct. på en efterskole, mens det i 2015 var henholdsvis 14 pct. og 30 pct. Tilsvarende har den sociale og etniske diversitet udviklet sig fra 1987 til 2015.

Tabel 1
Vægtede gennemsnit, standardafvigelse samt max og min for årene 1987-2015

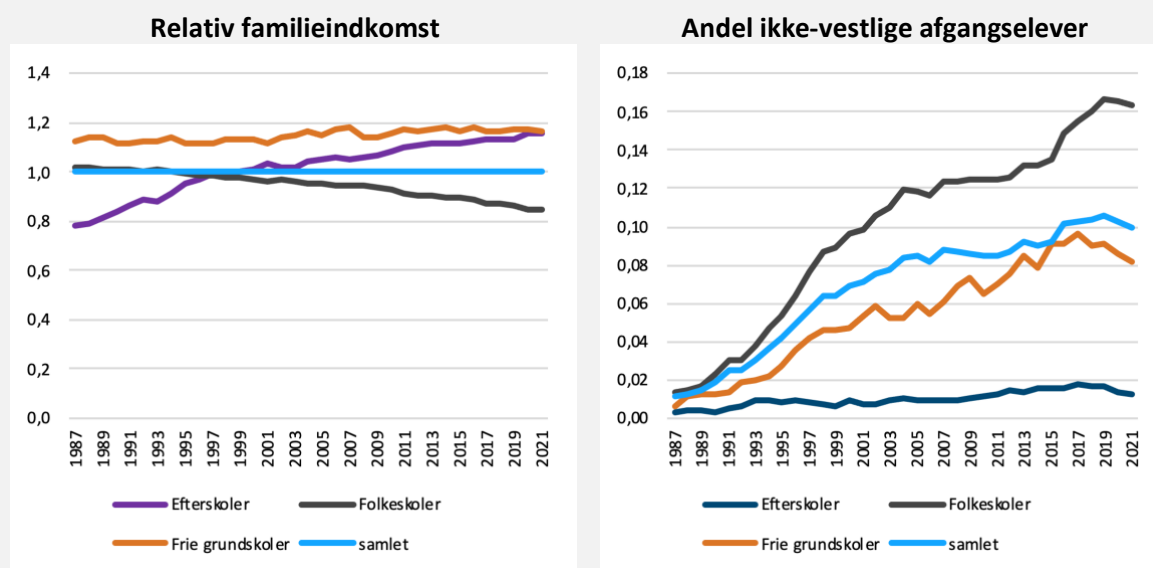
	Gennemsnit	Standardafvigelse	Min	Max
Social tillid	6,71	2,13	0	10
Social tillid (0 ≤ 3), 1 (≥ 4)	0,93	0,28	0	1
Social tillid (0 ≤ 5), 1 (≥ 6)	0,78	0,46	0	1
Social tillid (0 ≤ 6), 1 (≥ 7)	0,67	0,51	0	1
Skoletype				
Fri grundskole (ja=1, nej=0)	0,09	0,30	0	1
Efterskole (ja=1, nej=0)	0,26	0,47	0	1
Diversitet*				
<i>Indkomst</i>				
I skoler	0,42	0,09	0,03	0,88
Mellem skoler	0,06	0,09	0,00	0,88
<i>Etnicitet</i>				
I skoler	0,03	0,06	0,00	0,25
Mellem skoler	0,01	0,05	0,00	0,78
Baggrundvariable				
Indkomst	0,96	0,74	0,00	2,00
Etnicitet (vestlig=0, ikke-vestlig=1)	0,05	0,23	0	1
Alder i 2015	30,58	9,23	17	47
Offentlig sektor	0,27	0,48	0	1
Positiv/negativ attitude	7,23	1,83	0	10
Tillid til offentlig sektor	4,67	2,20	0	10
Højeste uddannelse				
Gymnasial uddannelse	0,23	0,45	0	1
Erhvervsuddannelse	0,32	0,50	0	1
Kort videregående uddannelse	0,04	0,20	0	1
Mellemlang videregående uddannelse	0,14	0,37	0	1
Lang videregående uddannelse	0,23	0,42	0	1
Antal observationer	11.125			

Anm: * Data for diversitet er beregnet for alle elever og skoler hvert år, hvorefter disse gennemsnit er anvendt på respondenterne i datasættet. Det er således populationsgennemsnit og ikke stikprøvegennemsnit, der anvendes for disse variable.

Kilde: Egne beregninger baseret på Danmarks Statistik, forskningsservice

Figur 2 illustrerer stigende sociale og etniske forskellene mellem de tre skoletyper i årene 1987 – 2021⁸. Dvs. der har været en stigende segregering mellem de tre skoletyper med hensyn til både indkomst og etnicitet. Mest markant er udviklingen for efterskoler, hvor den relative familieindkomst er steget, mens andelen af ikke-vestlige elever er uændret. Tilsvarende ses et fald i den relative familieindkomst i folkeskolerne, mens andelen af ikke-vestlige elever er steget markant. Andelen af ikke-vestlige elever udgjorde i 2021 16 pct. af eleverne i folkeskolen, mens der kun var 8 pct. i de frie grundskoler og 1 pct. i de frie grundskoler og 1 pct. i efterskolerne. Samlet var andelen af ikke-vestlige elever på 1 pct. i 1987 og 10 pct. i 2021.

Figur 2
Udvikling i social og etnisk diversitet fordelt på skoletyper i årene 1987-2021 – afgangselever

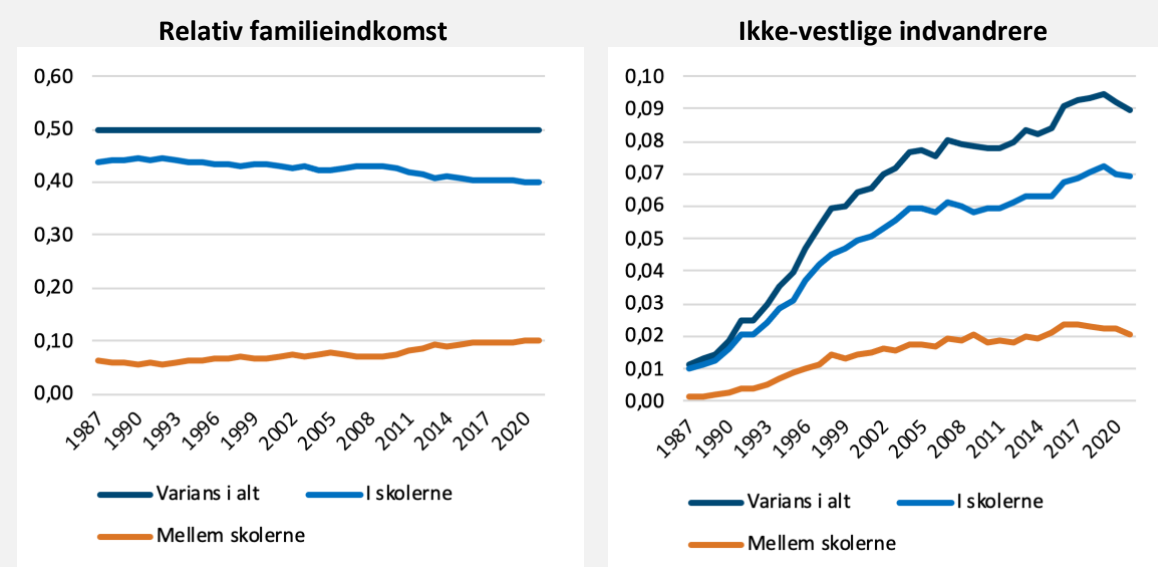


Anm: Indkomst er indekseret til 1 hvert år, så indkomstvariablen viser de årlige indkomstforskelle mellem skoletyperne.
Kilde: Egne beregninger baseret på Danmarks Statistik, forskningsservice

Udviklingen i den samlede sociale og etniske diversitet både i og mellem skolerne er illustreret i figur 3.

⁸ Perioden i figur 2 og 3 er forlænget til 2021, for at vise udviklingen over en længere periode. Den økonometriske analyse dækker kun perioden 1987-2015, da Danmarks Statistiks livskvalitetsundersøgelse er foretaget i netop 2015.

Figur 3
Udvikling i social og etnisk diversitet fordelt på variation i og mellem skoler i årene 1987 -2021 – afgangselever



Kilde: Egne beregninger baseret på Danmarks Statistik, forskningsservice

Forskellene mellem skolerne er steget med hensyn til både indkomst og etnicitet. For indkomst kan indkomstforskelle mellem skolerne beskrive ca. 20 pct. af variationen i 2021, mens det var ca. 12 pct. i 1987. De tilsvarende andele for etnicitet var 12 pct. i 1987 og 23 pct. i 2021. Den samlede variation i etniciteten følger andelen af ikke-vestlige elever – der er steget fra 1 pct. i 1987 til 10 pct. i 2021 – hvorfor variationen også er steget fra 0,01 til 0,09 i perioden.

Når forskellene mellem skolerne stiger, opstår der segregering mellem skolerne. En del af denne segregering kan tilskrives de tre skoletyper og særligt den større brug af efterskoler for vestlige elever med indkomster over gennemsnittet. Der er dog også variation mellem skolerne inden for de enkelte skoletyper, hvorfor tendensen til segregering mellem skoler ikke alene kan tilskrives de tre skoletyper. Det skal bemærkes, at segregeringen mellem skoletyperne forstærkes ved at anvende data for indkomst og etnicitet i elevernes afgangsårs frem for fx 9. klasse eller et gennemsnit over flere skoleår. Det skyldes, at en stadigt en stadig voksende andel af eleverne i 9. og særligt i 10. klasse går på efterskole. Denne metode er anvendt for at sikre variation med hensyn til brugen af de enkelte skoletyper.

Udviklingen i diversiteten i årene 1987-2021 betyder, at vilkårene for respondenterne i livskvalitetsundersøgelsen har været forskellig alt efter hvornår de har afsluttet grundskolen. Mht. indkomst er dette problem løst ved at opgøre indkomsten i fem lige store indkomstgrupper. Det er lidt vanskeligere mht. etnicitet, da andelen af ikke-vestlige elever har været kraftigt stigende i perioden. For at tage højde for, at denne udvikling kan påvirke sammenhængen mellem social tillid og diversitet mht. etnicitet, kan der kontrolleres for en række baggrundsvariable, hvilket vi gør i næste afsnit.

Resultater

De to hypoteser er testet uden baggrundsvariable i tabel 2 og med baggrundsvariable i tabel 3. Der er testet tre modeller for forskellige skæringspunkter af social tillid (skæring på henholdsvis 3, 5 og 6). Ved at sammenligne resultaterne af regressionerne med og uden baggrundsvariable er det muligt at undersøge, om evt. direkte sammenhænge mellem fx social tillid og skoletype skyldes sammenhænge for de enkelte baggrundsvariable som fx uddannelsesniveau, som ikke kan ses ved direkte sammenligninger.

Alle regressioner er vægtet med individuelle undersøgelsesvægte, der korrigerer for forskelle i svarprocenten i Danmarks Statistiks livskvalitetsundersøgelse. Kun signifikante koefficienter vises, og disse er alle udvalgt med stepwise selection, dvs. hver variabel introduceres i en regression enkeltvis efter deres signifikanssandsynlighed, og udelades igen, hvis de ved introduktionen af andre variable mister deres signifikans.

Regressionerne med de direkte sammenhænge i tabel 2 har en relativ lav forklaringsgrad, men denne stiger betydeligt ved introduktionen af baggrundsvariable i tabel 3. I de simple modeller i tabel 2 har de logistiske regressioner en pseudo R^2 (Somers' d) på 0,02 - 0,13, og denne stiger til 0,57 - 0,68 i de udvidede modeller i tabel 3. Forudsætningstests viser ingen tegn på multikollinearitet i nogen af regressionerne.

Tabel 2

Økonometrisk analyse af sammenhængen mellem social tillid, skoletyper samt social og etnisk diversitet

	Nedre		Midt		Øvre	
	Lav social tillid = 0 høj social tillid = 1	Lav tillid (0-3) = 0 Høj tillid (4-10) = 1	Lav social tillid = 0 høj social tillid = 1	Lav tillid (0-5) = 0 Høj tillid (6-10) = 1	Lav social tillid = 0 høj social tillid = 1	Lav tillid (0-6) = 0 Høj tillid (7-10) = 1
Hypoteser	H1	H1 og H2	H1	H1 og H2	H1	H1 og H2
Konstantled	2,533 ***	2,682 ***	1,106 ***	1,084 ***	0,560 ***	0,777 ***
Skoletyper (X1)						
Fri grundskole						
Efterskole			0,100 **		0,106 **	
Diversitet (X2)						
Indkomst						
<i>I skoler</i>				0,568 *		
<i>Mellem skoler</i>				-0,721 **		-0,777 **
Etnicitet						
<i>I skoler</i>		-3,709 ***		-3,912 ***		-3,960 **
<i>Mellem skoler</i>						
Pseudo R^2 (Somers' d)		0,120	0,021	0,130	0,021	0,115

Anm: 1) *** $p < 0,001$, ** $p < 0,01$, * $p < 0,05$. 2) Tabellen viser kun koefficienter og signifikanssandsynlighed for de koefficienter, der er signifikant forskellige fra 0. Felter med grå farve indgår ikke i regressionerne.

Kilde: Egne beregninger baseret på Danmarks Statistik, forskningsservice

Ved en direkte sammenligning mellem skoletype og social tillid i tabel 2 ses alene en positiv sammenhæng mellem social tillid og efterskoler. Sammenhængen forsvinder dog, når social og etnisk diversitet anvendes som uafhængige variable (H1 og H2). Her er ses en positiv sammenhæng ved indkomstforskelle i skolerne, en negativ sammenhæng ved indkomstforskelle mellem skoler og social tillid, og en negativ sammenhæng ved etnisk diversitet i skolerne. Kun koefficienten for etnisk

diversitet i skolerne er signifikant i alle tre modeller. Den negative sammenhæng mellem diversitet i skolerne og social tillid kan dog skyldes, at en stor diversitet skyldes en større andel elever med ikke-vestlig oprindelse i disse skoler, som typisk har en lavere social tillid end elever med vestlig oprindelse.

Når der kontrolleres for de udvalgte baggrundsvARIABLE i tabel 3, bliver sammenhængen mellem skoletyper og social tillid både lille og usikker. Der er en lille sammenhæng mellem efterskoler og social tillid i modellen med en skæring på 6, men sammenhængen er svag, når der tages hensyn til antallet af observationer i datasættet.

Tilsvarende bliver sammenhængen mellem social tillid, etnisk diversitet og indkomstdiversitet mindre tydelig. For indkomstdiversitet er der en negativ sammenhæng mellem forskelle mellem skolerne og social tillid i modellen med en skæring på 5, mens der i modellen med en skæring på 6 er en positiv sammenhæng mellem diversiteten i skolerne og social tillid. For etnisk diversitet forsvinder sammenhængen mellem diversitet i skolerne og social tillid. Der er en positiv sammenhæng i modellen med en skæring på 3, mens der er en negativ sammenhæng ved en skæring på 6.

Tabel 3

Økonometrisk analyse af sammenhængen mellem social tillid, skoletyper samt social og etnisk diversitet

Lav social tillid = 0 høj social tillid = 1	Nedre		Midt		Øvre	
	H1	H1 og H2	H1	H1 og H2	H1	H1 og H2
Konstantled	-2,354 ***	-2,216 ***	-3,855 ***	-3,783 ***	-4,633 ***	-4,758 ***
Skoletyper (X1)						
Fri grundskole						
Efterskole					0,117 *	
Diversitet (X2)						
Indkomst						
<i>I skoler</i>						0,766 **
<i>Mellem skoler</i>				-0,847 **		
Etnicitet						
<i>I skoler</i>		2,119 *				-1,176 **
<i>Mellem skoler</i>						
Baggrundvariable						
Indkomst	0,141 **	0,147 *	0,200 ***	0,197 ***	0,106 ***	0,094 **
Etnicitet (vestlig=0, ikke-vestlig=1)	-1,101 ***	-1,232 ***	-1,087 ***	-1,033 ***	-1,086 ***	-0,995 ***
Alder i 2015	0,029 ***	0,031 ***	0,029 ***	0,028 ***	0,032 ***	0,028 ***
Offentlig sektor	0,521 ***	0,525 ***	0,382 ***	0,382 ***	0,265 ***	0,266 ***
Positiv/negativ attitude	0,351 ***	0,351 ***	0,318 ***	0,319 ***	0,337 ***	0,337 ***
Tillid til offentlig sektor	0,366 ***	0,368 ***	0,374 ***	0,373 ***	0,336 ***	0,335 ***
Højeste uddannelse						
Gymnasial uddannelse	0,324 **	0,336 ***				
Erhvervsuddannelse						
Kort videregående uddannelse	0,493 *	0,473 *	0,317 *	0,320 *	0,630 ***	0,632 ***
Mellemlang videregående uddannelse	0,869 ***	0,874 ***	0,836 ***	0,831 ***	0,772 ***	0,773 ***
Lang videregående uddannelse					0,311 ***	0,311 ***
Pseudo R ² (Somers' d)	0,679	0,679	0,603	0,604	0,565	0,565

Note: ***p<0,001, **p<0,01, * p<0,05. Tabellen viser kun koefficienter og signifikanssandsynlighed for de koefficienter, der er signifikant forskellige fra 0. Felter med grå farve indgår ikke i regressionerne.

Kilde: Egne beregninger baseret på Danmarks Statistik, forskningsservice

Samlet peger de skiftende fortegn og de skiftende signifikante variable mellem de tre modeller på, at sammenhængen mellem skoletyper, social og etnisk diversitet og social tillid er lille og usikker. Dvs. de to hypoteser (H1 og H2) afvises ikke.

De to hypoteser, H1 og H2, tester en evt. kausal sammenhæng, hvor skoletyper, social og etnisk diversitet evt. påvirker social tillid hos elever i grundskolen. Det kan selvfølgelig også forholde sig omvendt, så tillidsfulde forældre vælger bestemte skoletyper og skoler med bestemt social og etnisk diversitet til deres børn. Vi har testet den første sammenhæng mellem forældres social tillid og deres valg af skoletyper for deres børn på data for 2015-2021. Her er der ligeledes ikke en sammenhæng. Der er således intet der peger på, at social tillid kan påvirkes af hverken skoletyper eller elevsammensætning for så vidt angår social og etnisk diversitet.

Selv hvis de to hypoteser var accepteret, og der havde været en sammenhæng mellem social tillid, skoletyper og social og etnisk diversitet, ville denne sammenhæng ikke nødvendigvis være kausal. Uslaners resultat om, at social tillid primært overleveres kulturelt over generationer, vil i alle naturlige eksperimenter af social tillid (som fx denne analyse), kunne påvirke både årsag (fx skoletype eller social og etnisk diversitet) og effekt (social tillid). Økonometriske modeller som Instrumental Variables kunne løse dette problem statistisk. Det er dog ikke nødvendigt for at teste H1 og H2, da der ikke kan påvises en sammenhæng.

En række af baggrundsvariablene har betydning for den sociale tillid. Der er en positiv sammenhæng mellem elevernes relative familieindkomst i afgangsåret og social tillid, dvs. elever fra familier med en høj relativ indkomst i gennemsnit vil have en højere social tillid senere i livet. Omvendt har elever af ikke-vestlig oprindelse i gennemsnit lavere social tillid end elever med vestlig oprindelse. Samtidig ses en positiv sammenhæng mellem social tillid og alder samt tillid til politikere og offentlige myndigheder. Endelig har offentligt ansatte en højere social tillid sammenlignet med selvstændige, privatansatte eller personer på overførselsindkomst.

Diskussion og perspektivering

Samlet peger analysen på, at social tillid i Danmark ikke i væsentligt omfang påvirkes af hverken det voksende antal elever på frie grundskoler og efterskoler, eller af den stigende sociale og etniske diversitet i grundskolen. Det betyder også omvendt, at social tillid ikke påvirkes af skoletyper eller social og etnisk elevsammensætning i grundskolen. Konklusionen understøttes af Uslaner, hvor social tillid primært overføres fra forældre til børn over generationer, og i mindre grad af de mennesker vi møder i vores hverdag (Uslaner, 2008 s. 725).

Social tillid påvirkes ligeledes ikke af den voksende forskel mellem folkeskoler, frie grundskoler og efterskoler med hensyn til indkomst og etnicitet. Familieindkomsterne er generelt steget 1987 til 2021, men de er steget mindre for elever i folkeskolen sammenlignet med elever i frie grundskoler og efterskoler. Tilsvarende er andelen af elever af ikke-vestlig oprindelse er steget betydeligt i folkeskolen siden 1987, mens eleverne på efterskolerne stort set alle er af vestlig oprindelse. Disse stigende forskelle påvirker imidlertid ikke den sociale tillid.

Derimod er der en positiv sammenhæng mellem elevernes familieindkomst og social tillid, ligesom den sociale tillid for vestlige elever er større end for ikke-vestlige elever. Dette er imidlertid generelle sociale og etniske forskelle, som påvirker den sociale tillid uanset elevsammensætningen i skolerne og valget af skoletyper.

Generelt er det dog vanskeligt empirisk at påvise, om social tillid kan påvirkes med politiske midler (jf. Méon, 2023). Der er for det første de rent analytiske problemer med at isolere årsager og effekter i naturlige eksperimenter, som analysen i nærværende rapport også er et eksempel på. Effekten af politiske midler på social tillid er derfor grundlæggende tvivlsom, hvilket også er tilfældet for evt. kausale sammenhæng mellem social tillid, skoletyper og elevsammensætning.

For det andet synes social tillid at være stabil over tid, hvilket igen kan skyldes, at social tillid dannes ved kulturelle overleveringer gennem generationer. Det betyder, at effekten af politiske tiltag med henblik på at forbedre social tillid ikke kan måles på kort sigt (jf. Méon, 2023). Dynamiske virkninger af social tillid kan ikke påvises i tværsnitsanalyser, som denne analyse, men selv hvis de virkede, ville effekterne først kunne ses på længere sigt og måske endda over generationer.

For det tredje er social tillid et heterogent begreb. Social tillid handler om, hvorvidt den enkelte respondent vurderer, at andre mennesker i almindelighed er til at stole på. Tilliden vil dog typisk være forskellig over for forskellige grupper af mennesker som fx familie, venner og kolleger, samt over for mennesker vi kender, og mennesker vi ikke kender. Vi kan også have forskellig tillid over for forskellige befolkningsgrupper og grupper med anden etnicitet. Det er derfor et vist aspekt af tilfældighed i målingen af social tillid, fordi den måler den generelle tillid, og ikke tilliden til forskellige grupper af mennesker. Det betyder, at det ikke kan udelukkes, at den sociale tillid for enkelte elever eller enkelte grupper af elever udvikler sig anderledes end for det samlede antal elever i gennemsnit.

Samlet viser denne analyse, at der i gennemsnit ikke er en sammenhæng mellem elevsammensætning og social tillid. Analysen peger således på, at det ikke i væsentligt omfang er muligt for politikerne at øge den generelle sociale tillid mellem mennesker i Danmark ved at indføre regler, der ændrer på elevsammensætningen i grundskolerne. Det skal dog understreges, at vores resultater ikke udelukker, at der kan være behov for at ændre på elevsammensætningen på enkelte skoler med en meget skæv elevfordeling mhp. at undgå ghettoproblemer med kriminalitet, lav social mobilitet osv. Dette bør dog i givet fald undersøges nærmere, inden der fra politisk side stilles krav om ændret elevfordeling på enkelte grundskoler og gymnasier.

Litteratur

- Bergh, A., Öhrvall, R., 2018. A sticky trait: Social trust among Swedish expatriates in countries with varying institutional quality. *Journal of Comparative Economics* 46, 1146–1157. <https://doi.org/10.1016/j.jce.2018.06.002>
- Bjørnskov, C., 2017. *Social Trust and Economic Growth*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190274801.013.24>
- Dinesen, P.T., Schaeffer, M., Sønderskov, K.M., 2020. Ethnic Diversity and Social Trust: A Narrative and Meta-Analytical Review. *Annu. Rev. Polit. Sci.* 23, 441–465. <https://doi.org/10.1146/annurev-polisci-052918-020708>
- Ljunge, M., 2014. Trust issues: Evidence on the intergenerational trust transmission among children of immigrants. *Journal of Economic Behavior & Organization* 106, 175–196. <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2014.07.001>
- Méon, P.-G., 2023. Does the empirical trust literature tell us how to restore trust? *Critical Review of International Social and Political Philosophy* 26, 593–600. <https://doi.org/10.1080/13698230.2023.2183599>
- Nannestad, P., Svendsen, G.T., Dinesen, P.T., Sønderskov, K.M., 2014. Do Institutions or Culture Determine the Level of Social Trust? The Natural Experiment of Migration from Non-western to Western Countries. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 40, 544–565. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2013.830499>
- Österman, M., 2021. Can We Trust Education for Fostering Trust? Quasi-experimental Evidence on the Effect of Education and Tracking on Social Trust. *Soc Indic Res* 154, 211–233. <https://doi.org/10.1007/s11205-020-02529-y>
- Putnam, R.D., 2007. E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-first Century The 2006 Johan Skytte Prize Lecture. *Scand Pol Stud* 30, 137–174. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9477.2007.00176.x>
- Rothstein, B., Uslaner, E.M., 2005. All for All: Equality, Corruption, and Social Trust. *World Pol.* 58, 41–72. <https://doi.org/10.1353/wp.2006.0022>
- Sønderskov, K.M., 2011. Explaining large- *N* cooperation: Generalized social trust and the social exchange heuristic. *Rationality and Society* 23, 51–74. <https://doi.org/10.1177/1043463110396058>
- Uslaner, E.M., 2008. Where You Stand Depends Upon Where Your Grandparents Sat: The Inheritability of Generalized Trust. *Public Opinion Quarterly* 72, 725–740. <https://doi.org/10.1093/poq/nfn058>
- Uslaner, E.M., 2001. *The Moral Foundations of Trust*, 1st ed. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511614934>